

В такій якості право надає людині як суб'єкту права у вигляді суб'єктивних прав, нові можливості і багатогранний простір для особистісного розвитку. Тоді метою права стає як сприяння утвердження блага та щастя одних, так і недопущення нещастя та гноблення інших, узгодження дій з мораллю і справедливістю [4].

Отже, критерієм цінності права є людина, яка саморозвивається. Право має цінність, якщо воно допомагає самовизначенню і самоздійсненню людини, покладає нові можливості для індивідуального та суспільного розвитку. Вага цінності права для «постмодерної людини» та «постмодерного суспільства» беззаперечна. В умовах гіпердинамчного темпу життя, концептуального хаосу та радикального плюралізму, право залишається фундаментальною цінністю для самоідентифікації, самотворення, самопрезентації та збереження самоцінності людини.

Література:

1. Горбатенко В. Постмодерн і трансформація ціннісної основи людського буття. Політичний менеджмент. 2005. №1 (10). С 3 – 13.
2. Кеннеди П. Вступая в XXI век: Пер. с англ. Предисл. В. Согрина. М.: «Весь мир», 1997. 408 с.
3. Мартинов А. Ю. Футурологічні сценарії глобальної перспективи. Нова парадигма: Альманах наукових праць. Запоріжжя, 2002. Вип. 28.
4. Філософія права. За ред. О. Г. Данильяна. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KOMPLEKS/KURS_1/kurs/2/45Chast2Rozd7Tema1Paragraf1.htm
5. Філософія права. Навчальний посібник // За загальною редакцією М. В. Костицького та Т. В. Чміля. Київ, 2000. 336 с.
6. Честнов И. Л. Правопонимание в эпоху постмодерна. Правоведение. № 2. 2002. С. 4 – 16.
7. Яковец Ю. В. История цивилизаций: Учеб. пособие для студентов вузов гуманитар. профиля. 2:е изд., перераб. и доп. М.: ВЛАДОС, 1997. 350 с.

Іванна АНДРІЙЧУК

*кандидат психологічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СМИСЛОВИХ ЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Аналіз літератури переконує, що смислові життєві орієнтації є складним комплексним утворенням, яке міститься в пізнавальних

структурах, процесах соціального життя і культури, світогляді людини. Цінності як одне із центральних особистісних утворень виявляють свідоме ставлення людини до соціальної дійсності. Вчені визначають смислові життєві орієнтації як складний соціально-психологічний феномен, що характеризує спрямованість і зміст активності особистості, є складовою частиною системи її відносин, яка визначає загальний підхід людини до світу, до себе, надає сенс і спрямованість особистісним позиціям, поведінці, вчинкам.

Категорія «цінність» – одна із центральних у сучасному гуманістичному знанні і є сферою інтересів філософів, психологів, мистецтвознавців, педагогів, теологів тощо. Проблематика цінностей турбує людину відтоді, як вона усвідомила свою відокремленість від навколишнього світу і одночасний зв'язок із ним. Аналіз літератури переконує, що «цінність є складним утворенням, яке міститься в пізнавальних структурах, процесах соціального життя і культури, світогляді людини» [1, с. 34].

Зауважимо, що цінності як одне із центральних особистісних утворень виявляють свідоме ставлення людини до соціальної дійсності. У цій функціональній ролі вони визначають широку мотивацію її поведінки та впливають на всі аспекти діяльності (Б.Ананьєв, Б.Братусь, І.Кон, М.Рокич). Характерно, що оволодіння системою цінностей, яка характеризується індивідуалістичним наповненням, набуває статусу життєво-орієнтаційних принципів, неподільно пов'язаних зі спрямованістю конкретної дії [2, с. 344].

На рівні особи цінність – це «якісний стан глибини усвідомленості призначення свого «Я»: бути вільним у дусі; нести добро через активне неприйняття обмеженості свободи вибору ідеалу і права на власне бачення смислу і служіння вищій ідеї» [3, с. 36]. Право людини на соціально прийнятне самовизначення і зумовлює актуалізацію проблеми цінностей та смислів у сучасних наукових дослідженнях.

Наукова література представляє два основних варіанти розуміння психологічної природи індивідуальних цінностей. Перший з них трактує цінності як уявлення, переконання, думки. М.Рокич розглядає цінності як «абстрактні ідеї, позитивні чи негативні, не пов'язані з певним об'єктом чи ситуацією, які виражають людські переконання про типи поведінки й актуальні цілі» [5, с. 54] і не мають самостійної спонукальної сили.

Альтернативним є підхід В.Ядова, який визначив психологічну природу індивідуальних цінностей як різновид соціальних установок чи інтересів. У цих підходах до розуміння цінностей відбилися суперечності

щодо природи загальних понять. Однак зі значною мірою достовірності можна стверджувати, що окремі цінності спочатку стали надбанням конкретної особи, далі вони спроектувалися в соціум і з часом стали відігравати роль ціннісних еталонів, які присвоює особистість в результаті цілеспрямованої діяльності [4, с. 312].

Основне значення ціннісних орієнтацій полягає у формуванні особистості. Відкриття людиною цінності тотожне віднаходженню особистості самої себе. Ціннісні орієнтації – це узагальнені уявлення людей про цілі та норми своєї поведінки, це існуючі у свідомості кожної людини орієнтири, з якими вона узгоджує свої дії. Очевидно, що уявлення про власне майбутнє пов'язане з цінностями. Тому самовизначення фокусується у ціннісно-орієнтаційній сфері особистості, спрямовується потребою самовдосконалення, у якій центральне місце займає проблема сенсу життя.

Характерною особливістю функціонування особистісної цінності є те, що, набуваючи міцності в системі особистості, її образі «Я», вона все-таки не проявляється без особливої необхідності. Проте індивід уже схильний застосовувати її в екстрених випадках. Коли ж особистісна цінність підходить до завершального етапу розвитку, вона ніби сама починає «шукати» для себе потрібну ситуацію чи сферу своєї реалізації.

У юнацькому віці сформовані смислові життєві орієнтації є актуальною потребою і екзистенційним завданням особистості. Їх здійсненню сприяють такі передумови: розвиток когнітивної (абстрактно-понятійної) і емоційно-вольової сфер (довільність, ієрархізованість, інтелектуалізованість, опосередкованість), підвищена сензитивність до засвоєння соціокультурних цінностей, становлення індивідуальної оцінної структури, світогляду, усвідомлена необхідність обрати професію чи рід заняття. Головною потребою ранньої юності є прагнення знайти місце у світі дорослих. Старшокласники не тільки задають питання «який я?», «де моє місце в світі?», але й намагаються відповідати на нього діяльністю та поведінкою. Вирішення цих завдань пов'язане з наявністю смислових життєвих орієнтацій, що передбачає утвердження своєї позиції в житті, стаючи для юнаків мотиваційним центром, який визначає їхню діяльність, поведінку та їхнє ставлення до світу.

Самовизначення як провідна смислова життєва орієнтація юнаків і дівчат спрямовується орієнтаціями на істину (пізнавальна діяльність), користь (практична діяльність), справедливість (комунікативна діяльність), добро (моральна діяльність), красу (творча діяльність) і гармонію зі світом і собою (духовна практика). Головним смислоутворювальним мотивом

кожної діяльності є мотив самореалізації в цій діяльності, який необхідно усвідомити. Через недостатній розвиток ціннісної сфери останні два рівні самовизначення у старшокласників можуть не проявлятися.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у розробці концептуальної моделі гендерних відмінностей смислових життєвих орієнтацій в юнацькому віці. Психодіагностичний інструментарій для оцінки смисложиттєвих орієнтацій може базуватися на принципі інтегральної суб'єктності З.Карпенко, положеннях про рівні мотивації в структурі цільової спрямованості Я.Васильєва і рівні репрезентації смисложиттєвих орієнтацій Д.Леонтьєва. В результаті дослідження можна зафіксувати показники, що характеризують гендерні відмінності смислових життєвих орієнтацій в юнацькому віці, а також ступінь їх усвідомленості: провідні цінності та суб'єктні властивості, гармонійність поєднання ціннісних орієнтацій, наявність перспективних цілей, задоволеність ходом власного життя, локус контролю, рівень мотивації та суб'єктності, загальну осмисленість життя та інші.

Література:

1. Боришевський М.Й. Ціннісні орієнтації в особистісному становленні сучасної молоді. *Проблеми загальної та педагогічної психології* : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.Костюка / за ред. С.Д.Максименка. Київ, 2003. Т.V. Ч 5. С. 34-42.
2. Єгорова Є.В. Ціннісні орієнтації старшокласників в умовах соціально-економічного реформування українського суспільства. *Педагогічний процес: теорія і практика*: зб. наук. пр. Київ: ЕКМО, 2004. Вип. 2. С. 344-351.
3. Музика О.Л. Ціннісна свідомість обдарованої особистості на тлі ціннісної кризи суспільства. *Психолого-педагогічна наука і суспільна ідеологія*: методол. сем. АПН України. Київ, 1998. 384 с.
4. Психология личности: словарь-справочник / под ред. П.П.Горностая, Т.М.Титаренко. Київ: РУТА, 2001. 319 с.
5. Сметаняк В.І. Особистісне самовизначення і свобода в ракурсі взаємної детермінації. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. Івано-Франківськ: Плай, 2003. Вип. 8. Ч. 2. С. 53-59.